

امنیت و همکاری‌های منطقه‌ای در آسیای مرکزی

اولین کنفرانس سالانه بین‌المللی امنیت و همکاری‌های منطقه‌ای روز ۱۷ ژوئن ۲۰۰۳ در شهر آلماتی قزاقستان برگزار شد. در این کنفرانس که به مناسبت دهمین سالگرد تأسیس انستیتو مطالعات استراتژیک قزاقستان برگزار شده بود از نمایندگان کشورهای آسیای مرکزی، روسیه، ایران، ترکیه، چین، هند، پاکستان، آلمان، آمریکا، انگلیس و لهستان دعوت به عمل آمده بود. هدف اصلی کنفرانس بررسی مسائل امنیتی و همکاری‌های منطقه‌ای در آسیای مرکزی با توجه به نقش بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به منظور تأمین ثبات در این منطقه بود.

کنفرانس شامل چهار جلسه تخصصی و یک جلسه عمومی بود که در جلسه عمومی سخنان خوشامدگویی توسط آقایان: آشیم‌بایف رئیس انستیتو مطالعات استراتژیک ریاست جمهوری قزاقستان، تاژین معاون اول دفتر ریاست جمهوری قزاقستان، اوتمبایف معاون دبیر شورای امنیت جمهوری قزاقستان، ابوسعیداف معاون وزیر امور خارجه جمهوری قزاقستان، پاپلیس مدیر اجرایی دفتر (OSCE) - سازمان همکاری و امنیت اروپا- در آلماتی و وینفرید اشناپدر هماهنگ‌کننده بنیاد فردریش ایبرت آلمان در آسیای مرکزی بیان گردید. ذیلاً به شمه‌ای از سخنان مطرح‌شده در جلسه عمومی می‌پردازیم:

۱. آشیم‌بایف، رئیس انستیتو مطالعات استراتژیک جمهوری قزاقستان: وی ضمن خیرمقدم به میهمانان خارجی و شرکت‌کنندگان داخلی که از نهادهای مختلف کشور حضور یافته بودند گفت: «امنیت و مسائل مربوط به آن که جهت تأمین ثبات در کشورهای منطقه ضروری است امروز مهمترین بحث را تشکیل می‌دهد. لذا ما در خصوص مسائل زیادی مانند اسلام سیاسی، قاچاق مواد مخدر، بنیادگرایی اسلامی،

تروریسم بین‌الملل، جدایی‌طلبی و سایر مسائل مربوط به کنفرانس داشته‌ایم و امسال که مصادف با اولین دهه تأسیس انستیتو مطالعات استراتژیک می‌باشد اولین کنفرانس سالانه بین‌المللی خود را برگزار می‌کنیم و هدف ما گردآوری کارشناسان منطقه آسیای مرکزی در یک جا و تبادل آراء و عقاید در خصوص مسائل منطقه‌ای خودمان می‌باشد».

۲. تازین، معاون دفتر ریاست جمهوری قزاقستان: وی ضمن اشاره به فهم بهتر مسائل آسیای مرکزی گفت: «کنفرانس مرحله جدیدی از روند مسائل اجتماعی، سیاسی و بین‌المللی است. بین امنیت داخلی و بین‌المللی تفاوت باید قائل شد. کشور ما نه تنها با مسائل داخلی بلکه با موارد بین‌المللی درگیر است. امنیت قزاقستان بدون همکاری‌های منطقه‌ای امکان‌پذیر نیست. بین کشورهای آسیای مرکزی در مورد امنیت منطقه‌ای تفاهم وجود دارد. مسائل امنیتی منطقه شامل محدودیت منابع آب، مواد مخدر، تروریسم و بنیادگرایی اسلامی است. ما به همکاری کارشناسان سایر کشورها برای حل مشکلات نیاز داریم». وی سپس پیام رئیس جمهوری قزاقستان آقای نظربایف خطاب به کنفرانس را قرائت کرد. در این پیام آقای نظربایف ضمن تبریک دهمین سالگرد تأسیس انستیتو مطالعات استراتژیک قزاقستان، این مرکز را به عنوان یکی از مهمترین مراکز برای شناسایی و تحقیق در مورد مسائل استراتژیک دانسته و ضمن اشاره به ریاست خود به مدت ۲ سال بر این انستیتو گفته بود که تحقیقات استراتژیک برای توسعه و بررسی مسائل استراتژیک مهم است. برای ما خیلی مهم است که حل مشکلات جدید و درگیری‌ها در آسیای مرکزی را بتوانیم حل کنیم. من مطمئن هستم که اعضای انستیتو این مشکلات را حل خواهند کرد.

۳. کایرات ابوسعیداف، معاون وزیر امور خارجه جمهوری قزاقستان: وی ضمن تبریک تأسیس دهمین سالگرد انستیتو مطالعات استراتژیک گفت: «کوشش این انستیتو جهت ایجاد تحول در مسائل امنیتی کشور و همکاری‌های منطقه‌ای بوده است. امروز شاهد فعالیت آقای کاسیانف (اولین رئیس انستیتو) هستیم که منجر به افزایش مسائل فکری در حوزه امنیت گردید. کنفرانس امروز فرصتی برای کارشناسان منطقه‌ای است تا در تبادل اطلاعات خودشان همفکری نمایند».

۴. اوتمبایف، معاون شورای امنیت جمهوری قزاقستان: ما تمامی چشم‌اندازهای امنیت

که موضوعات تحقیقات انستیتو را تشکیل می دهد بررسی می کنیم. کارشناسان ما درگیری های جدید را بررسی خواهند کرد. کار انستیتو با ایجاد رابطه با بسیاری از مراکز تحقیقاتی بسیار مفید می باشد و می تواند به حل مسائل منطقه ای کمک کند.

۵. پاپلیس، مدیر اجرایی OSCE در آلمانی: در آسیای مرکزی با مجموعه ای از مشکلات امنیتی مواجه هستیم که آنها نه تنها نظامی بلکه از نظر اقتصادی، حقوق بشر و اجتماعی مهم می باشند. انستیتو استراتژیک برای ما بسیار مفید است و به ما کمک می کند. در گذشته ما در زمینه بسیاری از مشکلات امنیتی با یکدیگر همکاری داشته ایم. مشکلات مرزی، گمرکات، امنیت و بحث های مربوط به آن، حقوق بشر، آزادی بیان و مطبوعات مسائلی هستند که همکاری طرفین را می طلبد.

سخنرانی ها

۱. آشیم بایف؛ رئیس انستیتو مطالعات استراتژیک جمهوری قزاقستان: مشکل اصلی ما در حال حاضر مسئله افغانستان و بنابر اطلاعات مختلف از افغانستان هنوز مشکل این کشور حل نشده است. ما شاهد قاچاق مواد مخدر هستیم. سرویس های امنیتی متفاوت از کشورهای مختلف بویژه آمریکا درگیر امنیت در افغانستان هستند. رژیم آقای کرزای قادر به حل مشکلات نیست و اقتصاد این کشور بر مواد مخدر استوار است. در افغانستان مجموعه ای از مشکلات رابطه با مواد مخدر وجود دارد. در این کشور مشکلات قومی، اقتصادی و سیاسی سایه افکننده و درگیری ها ادامه دارد. آقای کرزای بخش کوچکی از کشور را در کنترل دارد. طالبان به دنبال دستیابی به قدرت هستند و هنوز گروه هایی از آنها وجود دارند که حتی آمریکا نمی تواند آنها را کنترل کند. در خصوص کمک های خارجی هنوز به طور کامل قول های داده شده عملی نگردیده است. ما مشکل رابطه مستحکم با این کشور را داریم. علاوه بر افغانستان مسائل خاور میانه، عراق، آسیا و سایر مشکلات در سطح منطقه ای وجود دارند. کشورهای آسیای مرکزی هم متأسفانه دارای مشکلات اقتصادی هستند و کمک هایی از بانک توسعه اروپایی و بانک سازمان کنفرانس اسلامی دریافت می کنند. دومین مشکل اساسی نبود سیستم امنیتی در خزر می باشد. در حاشیه خزر و اطراف این منطقه کشورهای مختلفی وجود دارند که می خواهند مشتری منابع

دریای خزر باشند. شرکت‌های منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و بین‌المللی در خصوص نفت و منابع خزر علاقمند به فعالیت هستند. مشکل اصلی ما نبود سیستم مشخص در خزر می‌باشد که ما به دنبال ارائه یک سیستم مشخص برای ثبات و امنیت خزر می‌باشیم. مشکل منابع آب و سرحدات در آسیای مرکزی، به عنوان مثال دره فرغانه در ازبکستان بی‌ثباتی این مناطق را به دنبال دارد که نیاز به همکاری دارد. در زمینه قومیت‌ها و موقعیت جمعیتی در آسیای مرکزی با مشکلات زیادی مواجه هستیم. ارتباط کشورهای منطقه با یکدیگر بایستی بهبود یابد و روند بهتری به خود بگیرد. البته ما به پیشرفت‌های جدی دست یافته‌ایم ولی هنوز مشکلات قابل ملاحظه‌ای داریم. انزوای خوبی نیست و در جهان امروز برای کشورها مناسب نیست. منطقه ما در روند پیشرفت جهانی قرار دارد. ما اگر تنها بر مسائل داخلی تکیه کنیم با مشکلات بسیاری مواجه خواهیم بود. لذا کشورهای منطقه نیاز به همکاری در زمینه‌های مختلف از مسائل امنیتی دارند.

۲. ایگوراف، معاون اول رئیس انستیتو مطالعات استراتژیک روسیه: برگزاری چنین جلساتی به حل مشکلات امنیتی و همکاری‌های منطقه‌ای کمک می‌کند. این منطقه چهارراه مشکلات جهان شده است. روسیه علاقمند به آسیای مرکزی می‌باشد تا بتواند با مشکلات مقابله کند. فکر می‌کنم مسئله امنیت موضوع خوبی است در خصوص معماری منطقه تهدید نظامی خارجی، توسعه ثبات سیاسی منطقه، عضویت کشورها در سازمان امنیت و همکاری اروپا، معرفی امکانات و فرصتی برای حل مشکلات داخلی، اجتماعی و مشترک این کشورها می‌باشد. مسئله قومیت‌ها که هنوز درگیری‌هایی وجود دارد مشکلاتی را برای سیستم امنیتی منطقه به وجود آورده است. عدم کنترل گسترش مواد مخدر که از سایر کشورها وارد می‌شود و مسائل دینی و قومی مشکلات را دامن می‌زنند. ثبات در قفقاز، توازن نظامی منطقه‌ای، حذف طالبان در افغانستان همکاری منطقه‌ای را می‌طلبد. تضعیف سازمان ملل در جهان به منظور حفظ صلح برخلاف منافع کشورهاست. ما نیاز به تقویت جهانی سازمان ملل داریم. باتوجه به وضعیت منطقه، بویژه مسائل افغانستان که براساس دین و قومیت فعالیت‌هایی انجام می‌گیرد کنترل بخش‌هایی از این کشور را غیرممکن می‌سازد. وضعیت در عراق، نامشخص بودن چشم‌انداز بازسازی عراق و مسائل زیادی که برای بازسازی این کشور پیش‌رو می‌باشد. جهت برطرف ساختن مشکلات منطقه به همگرایی امنیتی و توافقات دوجانبه برای توسعه

همکاری‌های امنیتی منطقه‌ای نیاز داریم. سیستم دوجانبه امنیتی برای حل مشکلات منطقه و امنیت آن که شامل گسترش مواد مخدر، خطر اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی، مبارزه با تروریسم، مداخله آمریکا و گسترش ناتو به سمت منطقه می‌باشد مورد نیاز است. سازمان همکاری‌های شانگهای، سازمان امنیت و همکاری اروپا، اتحادیه اروپایی مراجعی هستند که می‌توانند به حل مشکلات و مسائل منطقه کمک کنند. مبارزه با تروریسم و همکاری‌های منطقه‌ای به ثبات بیشتر منطقه کمک می‌کند. حضور روسیه در شورای ناتو و امضای موافقتنامه کاهش سلاح‌های استراتژیک به ثبات منطقه‌ای کمک می‌نماید.

۳. خانم آنتونکو، مدیر برنامه روسیه و اوراسیا از انستیتو بین‌المللی مطالعات استراتژیک انگلیس: نگاه ما به مشکلات منطقه‌ای باید واقع‌گرایانه باشد. دکترین توسعه ناتو به شرق، توازن ژئوپولیتیک در آسیای مرکزی، ایجاد رابطه دوجانبه مؤثر کشورهای منطقه با کشورهای اروپایی و آمریکا از عمده‌ترین موارد برای همکاری منطقه‌ای می‌باشد. اتحاد برای مبارزه با تروریسم براساس رابطه با اروپا می‌باشد و باعث خاتمه‌دادن به تهدیدات در آسیای مرکزی گردید. در چارچوب جهانی شدن با توجه به وضعیت افغانستان، آسیای مرکزی به عنوان یک منطقه بی‌ثبات که از طریق افغانستان مورد تهدید قرار گرفته و سرمایه‌گذاری در این کشورها را با مشکل مواجه کرده، مورد توجه قرار گرفت. بعد از ۱۱ سپتامبر، چشم‌اندازهای مختلفی در آسیای مرکزی وجود دارد. تقویت اتحادیه اروپا و پول مشترک به حل مشکلات کمک می‌کند. استراتژی مشترک اتحادیه اروپایی در مواجهه با سایر کشورها از جمله آسیای مرکزی مهم می‌باشد. سایر کشورهای آسیای مرکزی را نه تنها از نقطه نظر امنیتی بلکه از نظر ژئواستراتژی یک منطقه مهم می‌دانند. برخی تهدیدات منطقه برای ثبات اتحادیه اروپا از طریق مهاجرت، ترانزیت مواد مخدر از کشورهای منطقه برای اتحادیه اروپا مطرح می‌باشد که این اتحادیه را تهدید می‌کند لذا آنها علاقمند به ثبات در منطقه و ورود برخی کشورهای جدید به اتحادیه هستند. سیاست امنیتی آمریکا برای منطقه مهم است که در چارچوب مبارزه با تروریسم مطرح گردیده است و این سیاست‌ها در ارتباط با افغانستان جهت برقراری ثبات در این کشور می‌باشد. سیاست دفاعی خارجی اروپا برای منطقه مدت زیادی امنیت این کشورها را در بر خواهد گرفت. رابطه آمریکا با انگلستان پس از بحران عراق به عنوان اولویت سیاست خارجی آمریکا قرار گرفته

است. سالهای ۲۰۰۴ - ۲۰۰۲ در کمیسیون اروپایی به عنوان سیاست توسعه اروپا با آسیای مرکزی پذیرفته شد. سیاست اروپا کمک به توسعه کشورهای کمتر توسعه یافته منطقه است. روند دموکراتیزاسیون نه تنها در آسیای مرکزی بلکه در افغانستان و سایر کشورها مدنظر می باشد. کشورهای اروپایی مستقیماً در ارتباط با توسعه روند دموکراتیزه کردن کشورها هستند. افغانستان هنوز در استراتژی آسیای مرکزی قرار دارد، بحران اقتصادی، نبود همگرایی داخلی، درگیری های درون قومیتی این کشور را محور توجه قرار داده است. آمریکا روابط دوجانبه را ادامه می دهد و همکاری با سایر کشورهای منطقه ای مانند چین و سازمان امنیت و همکاری اروپا و سازمانهای منطقه ای آسیای مرکزی را شامل می گردد.

۴. دوبریچ، مرکز تحقیقات نظامی وزارت دفاع جمهوری قزاقستان: منافع ژئواستراتژیک آسیای مرکزی و خزر برای کشورها بسیار مورد توجه است. آمریکا باید حضور نظامی اش را در منطقه عراق کاهش دهد. امروز آسیای مرکزی محل برخورد نیست بلکه با اتحاد برای مبارزه با تروریسم کشور ما از مشکل رهایی یافت. موافقت با پذیرفتن برخی تهدیدات و توازن رابطه با آمریکا، چین و روسیه منجر به تأمین ثبات می گردد. سیستم امنیتی باید براساس مشترکات نظامی در منطقه باشد. کشورهای آسیای مرکزی ممکن است امنیت خود را جدای از هم ببینند ولی از نقطه نظر مبارزه با تروریسم و سیستم امنیت جمعی نیاز به مؤثر کردن ترتیبات امنیتی داریم. سازمان هایی با امنیت بالای منطقه ای مانند سازمان امنیت دسته جمعی می توانند به عنوان تضمین کننده امنیت در آسیای مرکزی باشند؛ چنانچه در ماده پنج این سازمان مانند ماده ۵ اساسنامه ناتو آمده است حمله به هر یک از اعضا به معنای حمله به تمامی اعضا محسوب و دفاع جمعی را می خواهد. لذا مشکلاتی مانند افزایش ترانزیت مواد مخدر از افغانستان، تهدیدات فرامنطقه ای، می طلبد که با توجه به مدل های افزایش امنیت منطقه ای کار کنیم. سازمان همکاری های شانگهای هنوز آن تأثیر خود را ندارد. همکاری های نظامی با سایر کشورها، رابطه با ناتو و اتحادیه اروپا سازوکارهایی هستند که به امنیت بیشتر آسیای مرکزی کمک می کنند.

۵. کایرات ابوسعیداف، معاون وزیر امور خارجه جمهوری قزاقستان: خزر و آسیای مرکزی مسائلی هستند که باید در امنیت آنها تلاش کرد. تضمین کننده اصلی امنیت خزر

کنوانسیون رژیم حقوقی است که قبل از اینکه به موافقت‌نامه‌هایی دست یابیم باید رژیم حقوقی آن مشخص گردد. روابط دوجانبه آمریکا و روسیه که شامل مبارزه با تروریسم و مشکل افغانستان می‌باشد بر امنیت منطقه تأثیرگذار است. حضور آمریکا پاسخ مثبت برای ثبات منطقه داشته است.

۶. وینفرید اشنایدر، نماینده بنیاد فردریش ایبرت در آسیای مرکزی و قفقاز: وی ضمن انتقاد از سیاست‌های آمریکا گفت: آمریکا نه تنها در زمینه اقتصادی، بلکه در زمینه نظامی برتری دارد. آمریکا خود را تنها قطب جهان می‌داند و خود را بی‌نیاز از حقوق بین‌الملل دانسته در صورتی که حقوق بین‌المللی به معنای اجرای قانون است. قدرت آمریکا یکی از دلایل امنیت و صلح داخلی این کشور است و قدرت نظامی خود را دلیلی بر فراهم آوردن امنیت برای جهانیان به منظور تأمین صلح بین‌المللی می‌داند؛ در صورتی که آمریکا پلیس جهانی نیست. در واقع آمریکا تنها کشوری است که قادر به استفاده از قدرت نظامی است و این یک عقیده غیرواقعی است. آنها معتقد به برتری نظامی هستند. از نظر استراتژیک معتقد به چندجانبه‌گرایی هستند. آمریکا جهت تسلط نظامی شرایطی برای پاسخ به هژمونی جهانی دارد. شکی نیست که هیچ دولتی در جهان نمی‌تواند پس از فروپاشی شوروی با کاربرد نظامی به منطقه تسلط یابد. به رغم همه مسائل رئیس جمهور آمریکا نمی‌خواهد پلیس جهانی باشد، مسئولیت مسائل جهانی را نمی‌خواهد بپذیرد و سرزنش هژمونی نمی‌تواند سرزنش تسلط را در پی داشته باشد. هر کشوری باید قدرت را به صورت قانونی به کار برد. کاربرد قدرت نظامی بدون تصویب شورای امنیت سازمان ملل منجر به تکرار این امر توسط سایرین می‌گردد. مسئله عراق نمونه بارز آن است. با توجه به دکتربین به کار گرفته بوش در عراق، روسیه به دولت آمریکا مطمئن نخواهد بود. از نظر نظامی هیچ قدرتی در حال حاضر در دنیا قادر به تهدید امنیت آمریکا نیست. قدرت نظامی یک عامل آمریکا برای تسلط بر جهان می‌باشد. مداخله نظامی در هر زمان و مکانی را برای خود قائل است. جدایی اروپا از آمریکا، در سالهای اخیر در نظم جدید جهانی آمریکا و نادیده گرفتن حقوق بین‌الملل نقش داشته است. داشتن پایگاه نظامی و حقوق نظامی بخشی از سیاست نظامیگری آمریکا است که تهدید خارجی را در بر می‌گیرد. امنیت آسیای مرکزی درست شبیه سایر مناطق است. آیا حضور نظامی آمریکا در منطقه می‌تواند از تحرکات جدایی طلبانه اسلام‌گرایی

جلوگیری کند. هدف حضور نظامی آمریکا در منطقه تروریسم اسلامی است. آمریکا مستقیماً از کشورهای طرفدار خود حمایت می‌کند که این حضور ثبات و مسائل مهم استراتژیک را تهدید می‌کند. اتحاد برای حاکمیت حقوق بین‌الملل باید صورت گیرد نه اتحاد برای تروریسم.

۷. لاجوسکی، کارشناس مؤسسه بین‌المللی تحقیقات صلح استکهلم (سیپری): بی‌ثباتی در آسیای مرکزی اصلی‌ترین چالش می‌باشد. دموکراسی و عدم توانایی کشورهای منطقه در تأمین ثبات عامل دیگری است که این کشورها متکی بر کشورهای خارجی هستند. عادی‌کردن روابط با چین پس از فروپاشی شوروی سابق، توجه به مرزهای روسیه به جای تمامی مرزهای منطقه، تشکیل سازمان همکاری شانگهای، امضای موافقتنامه‌های دوجانبه به رغم وجود شانگهای و نبود رابطه بین این کشورها، بحث‌های سرزمینی منطقه مانند مشکل ازبکستان با همسایگانش، حضور آمریکا در منطقه، مؤلفه‌های امنیتی، مسائل بودجه‌ای، برنامه‌های نیمه‌تمام و تکمیل نشدن اصلاحات، اجبارات، همکاری‌ها و تلف شدن زمان، مشکل ارتباطات و غیره مسائل و مشکلاتی است که در منطقه وجود دارد. بیشترین موفقیت منطقه می‌تواند همکاری مشترک با چین باشد. مشکل مواد مخدر، تروریسم و بی‌ثباتی با عضویت تمامی کشورهای آسیای مرکزی در برنامه مشارکت برای صلح ناتو، تأمین مرزهای جنوبی از نفوذ بنیادگرایان، اسلامی، قانونی کردن امنیت با کشورها و بازیگران منطقه‌ای، برنامه جلوگیری از اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی، قدم‌های بعدی برای صلح و ثبات منطقه می‌باشد. البته چین در سیستم جدید امنیتی منطقه حضور یافته است.

۸. خانم سلطان گالیوا، محقق روسی کالج هارپر در آمریکا: وی به نقش بنیادگرایی مذهبی در آسیای مرکزی و نگاه آمریکا و وسایل ارتباط جمعی به این مسئله اشاره داشت. و گفت: «آمریکا اسلام را عامل اصلی تهدید امنیت منطقه می‌داند. بی‌ثباتی در آسیای مرکزی توسط بنیادگرایان اسلامی انجام می‌شود. اسلام عامل تمامی بی‌ثباتی‌ها در آسیای مرکزی است. صدور تندروی اسلامی توسط طالبان به منطقه، علت افزایش هزینه‌های نظامی آمریکا در منطقه می‌باشد. با توجه به این مسائل اوضاع منطقه می‌تواند خطرناک باشد. اسلام سیاسی خطری است که منطقه را تهدید می‌کند».

حسن نیازی - مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز